

„Adás – Vétel”

Konferencia a prostitúcióról

Narratívák / Szemelvények a Magyar Szociológiai Társaság és az Országos Kriminológiai Intézet közös szervezésében, 2011. szeptember 15-én az OKRI-ban elhangzott konferencia-előadásokból

„Meggyőződésünk szerint a szociológus és kriminológus szakma összefogásával, együtt gondolkodva sikeresebben kereshetjük a prostitúció és az emberkereskedelem problémája megértéséhez, prevenciójához és kezeléséhez vezető utakat.

Nem titkolt szándékunk, hogy a rendezvény alkalmat és lehetőséget teremtsen a különböző tudományterületek találkozására, szakmaközi kutatások, együttműködési projektek megalapozására is.”

OKRI
2011

TARTALOM

A konferencia programja	3
-------------------------------	---

Előszó	4
--------------	---

Betlen Anna

Nőelszívás – prostitúció a gazdaságban	6
--	---

Bódis Enikő

Prostituált narratívák	14
------------------------------	----

B. Aczél Anna

Gyermekprostitúció az intézetekben	21
--	----

Gyurkó Szilvia

A gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolása – különös figyelemmel a gyermekprostitúcióra	28
---	----

„Adás – Vétel”

Konferencia a prostitúcióról

a Magyar Szociológiai Társaság és az
Országos Kriminológiai Intézet közös szervezésében

Időpont: 2011. szeptember 15., 10–14^h

Helyszín: Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, XII. ker., Maros u. 6/a.

PROGRAM

10.00	Megnyitó <i>Fehér Lenke</i> <i>Virág György</i>	MTA Jogtudományi Intézet OKRI
10.10–10.30	A prostituáltak kihasználásának egy különösen viszolyogtató módjáról <i>Léderer Pál</i>	ELTE
10.30–10.50	Prostituált narratívák <i>Bódis Enikő</i>	ELTE
10.50–11.30	Gyermekprostitúció <i>B. Aczél Anna</i> <i>Gyurkó Szilvia</i>	Rákospalotai Leánynevelő Intézet OKRI

Kávészünet

12.00–12.20	A prostitúció mint politikai gazdaságtani probléma <i>Betlen Anna</i>	MONA
12.20–13.00	Kerekasztal-beszélgetés Moderátor: <i>Neményi Mária</i> Résztevők: <i>Adamik Mária</i> <i>Leyrer Richárd</i> <i>Balogh Lídia</i>	MTA Szociológiai Kutatóintézet ELTE ORFK MONA
13.00–13.30	Vita / Beszélgetés	
13.30	A konferencia zárása	

ELŐSZÓ

2011. szeptember 15-én az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) és a Magyar Szociológiai Társaság (MSZT) közös szervezésében konferencia zajlott „Adás – Vétel” címmel, prostitúció és emberkereskedelem témájában.

A konferencia megnyitóján Virág György, az OKRI igazgatója azt hangsúlyozta, hogy a szociológia és kriminológia számára egyaránt fontos és releváns problémáról van szó, hiszen a prostitúció, ami jellemzően a szegény, munkanélküli és kiszolgáltatott tömegeket érinti, története során „ezernyi szállal fűződött össze a bűnözéssel és a kizsákmányolással”.

Vitaindító előadásában az OKRI korábbi munkatársa, az MTA Jogtudományi Intézetének kutatója, Fehér Lenke hangsúlyozta: „A prostitúció utánpótlásának globális rendszere van, ami összefügg az emberkereskedelemmel és embercsempészettel is. A nagy bordélyházak mindenhol a világon nemzetközi, a prostituáltak a világ legkülönbözőbb régióiból érkeznek.” A XX. század második felére soha nem látott méreteket öltött, globális jelenséggé vált a prostitúció, amiben az új technikáknak és jelenségeknek, így az internetnek és a turizmusnak is igen nagy szerepe van.

Léderer Pál, az ELTE oktatója kifejtette: „A múlt században eluralkodó morális pánik, amit a kapitalizmus által megnövelt prostitúció és a hozzá kapcsolódó más jelenségek, mint például a pornográfia váltottak ki, továbbá a női jogok megerősödése egy újfajta megközelítést tett szükségessé: a prostituáltakból »szexmunkások« váltak. A prostitúció nem kriminális tevékenység többé, hanem munkavégzés. A prostituált pedig nem bűnös.”

Ezt a gondolatot vitte tovább kutatásismertetőjében Bódis Enikő is, aki Budapest egyik kerületében prostituáltakkal készített interjút annak érdekében, hogy feltárja, hogyan látják a saját szerepüket, milyen válaszaik vannak a róluk kialakult sztereotip képekre. Bódis kiemeli: „A prostituáltak döntően nem deviánsként vagy bűnözőként tekintenek saját magukra. A bűnös vagy áldozat megkülönböztetés idejétmúlttá vált.”

B. Aczél Anna és Gyurkó Szilvia a gyermekprostitúcióról szóló előadásukban elmondták: a 18 éven aluli gyermekek esetében fel sem merülhet, hogy „önként, szabad választás eredményeként” választják a prostitúciót pénzszerzésre. Esetükben a jogszabályok egyértelműen fogalmaznak, és büntetik a gyermeket kihasználó, futtató, áruba bocsátó és használó személyeket is. „A gyermekkorban elszenvedett szexuális erőszak, bántalmazás, súlyos testi fenyegetés szinte minden gyerek esetében előfordult.”

Az előadók hangsúlyozták, hogy hiányosak a magyar adatok, további kutatásokra és az ellátórendszer fejlesztésére lenne szükség ahhoz, hogy a gyermekkori prostitúció megelőzhetővé, kezelhetővé váljon.

Betlen Anna összegző jellegű prezentációjában kiemelte, hogy a prostitúció – amellett, hogy szükségszerű eleme az erőszak, a kizsákmányolás, és hogy az érintett áldozatok „elvesznek a társadalom számára” – a nők elleni gyűlölet egyik komoly megnyilvánulási formájaként is értelmezhető. „A prostitúció nem csak a nőt károsítja, de a belőlük hasznot húzó személyek a fekete gazdaságban további bűncselekményeket követnek el. Milliárdos vagyonok kerülnek a kábítószer- és fegyverkereskedelembé, amelyek nők kizsákmányolásából keletkeztek.”

A konferencia zárásaként Adamik Mária szociológus, Balogh Lídia civil aktivista és Leyrer Richárd rendészeti szakember részvételével, Neményi Mária vezetésével beszélgetés zajlott, ahol a közös pontok keresése mellett az is egyértelművé vált, hogy további együttgondolkodásra, együttműködésre van szükség.

Nőelszívás – prostitúció a gazdaságban

Emancipáció? Asszimiláció!

Egyik fő állításom az lesz, hogy a nők az elmúlt százötven évben a világ szerencésebb tájain bekövetkezett felemelkedése minden csodálatunk és elismerésünk fenntartása mellett sem érdemli meg az emancipáció nevet. Az a kétségkívül szédületes fejlődés, ami az európai, észak-amerikai nők osztályrésze lett, nem párosult a férfiak és nők közötti egyenlőség eszméjének és gyakorlatának az egyidejű elterjedésével. Úgy következett be a felemelkedés – a jogi egyenlőség szinte teljes körben, a gyakorlati azonban nagyon is hiányosan –, hogy közben a férfiaknak nem kellett lemondani az addig őket megillető előjogokról.

A nők modernkori felemelkedése **nem emancipáció**, hanem **asszimiláció** volt: csak meghatározott területeken s csak bizonyos, jobb helyzetű csoportoknak jutott többkevesebb az addig csak a férfiaknak kijáró előjogokból. Az európai, észak-amerikai férfi belenyugodott a nők viszonylagos felemelkedésébe – ami a két világháború egyenes következményeképp amúgy is visszafordíthatatlan folyamat volt –, de csak azzal a feltétellel, hogy neki nem kell az addig egyoldalúan a nők által végzett, alacsonyabb rendűnek minősülő tevékenységekből és szerepekből a korábbiaknál többet vállalnia. A nők pedig belementek a kompromisszumba: szolgáljanak helyettünk az alacsonyabb sorból jövő nők, legalább mi jutunk valamire. Nem tudták, hogy ezzel maguk fölé húzták az üveglapot: határt szabtak az egyenlőségüknek.

Az emancipációt, vagyis a nemek egyenjogúságát, sőt társadalmi egyenlőségét megkerülő asszimiláció a nők, mégpedig a jobb helyzetű, gazdagabb nők csoportjainak lehetővé tette, hogy a férfiak által élvezett előjogok egy részéből részesedjenek. Ma még a prostitúció használata nem tartozik ezek közé, illetve alig. De nem zárható ki, hogy ez a változás is bekövetkezik, ha nem vigyázunk. És ez újabb tragikus gátat állít majd a női egyenjogúság útjába (is).

A nők tömeges beáramlása a termelő, alkotó munka piacaira, szerepvállalásuk a közéletben, és legfőképp anyagi függetlenségük (még ha viszonylagos is) mellékesen nem várt eredménnyel járt. Az öntudatra ébredéssel – amivel a nők társadalmi felemelkedése járt – ugyanis nem számolt senki. Létrejött a „WW”: western-woman, a gyűlölt nyugati nő, akinek

akarata, ambíciója, elképzelései vannak, aki elfoglalt, aki fontos saját magának¹. És nem kivételszerűen, hanem tömegesen.

Színleírás

A prostitúció két fő alakja jellemzően a társadalom, mégpedig az egész, globalizált, összefüggő világ jobbik, illetve rosszabbik felét képviseli. Kivételek, határesetek vannak, de nagy általánosságban a következőt lehet elmondani a kínálatról és a keresletről.

1. alak: A prostituált

Szegény, iskolázatlan, bennszülött vagy bevándorló, migráns vagy egyenesen menekülő, etnikai vagy vallási kisebbséghez tartozik, fiatal vagy gyerek, erőszak vagy más bántalom áldozata, önálló lakása nincs, állami gondozott, árva vagy csavargó, vagy csupán diszfunkcionális, sőt netán ártalmas, bántalmazó családban él, vagy onnan szökik, érdekeit töredékesen látja, rosszul képviseli, a nyelvet vagy a mainstream kultúra más kódjait rosszul vagy hiányosan használja – nő (avagy lány)...

A felsoroltaknak egyáltalán nem mindegyike, de közülük feltétlenül egyszerre több is igaz rá.

2. alak: A használó

„Kivétel nélkül férfi – ha mégis nő, akkor fehér, gazdag és felsőosztálybeli egyszerre, és, ha közelebbről megfigyeljük, bizony nem tölti ki a prostitúció-fogyasztó öntőformáját.” – írja Sh. Jeffreys a Léderer Pál által összeállított kitűnő Budapesti Negyed-számban olvasható fergeteges elemzésében². Ez a férfi, a használó legfőbb jellemvonása, de emellett természetesen fehér, gazdag, beilleszkedett, családos, egészséges, kellő szabadidővel rendelkező stb. is lehet, az utóbb felsoroltak közül egy-két tulajdonsággal nem árt (de nem is muszáj) rendelkeznie.

Most lássunk magunk előtt egy világtérképet és színezzük be képzeletben GDP-indikátorokkal: minél magasabb az egy főre jutó GDP, legyen annál világosabb a kép, minél alacsonyabb, legyen annál sötétebb. És igyekezzünk nem csak két, hanem három vagy esetleg négy dimenzióban is magunk elé képzelni ezt a képet, árnyaljuk tovább rassz, etnikum, kor, nem szerint is.

¹ Legújabbán Victor Malarek kanadai újságíró *The Johns: Sex for Sale and the Men Who Buy It* (Arcade Publishing, 2009) című remek riportkönyve szolgáltat gazdag példatárat a prostitúciót használó férfi nőgyűlöletéről.

² A cikk a *The Industrial Vagina* címmel 2009-ben megjelent korszakalkotó könyv egy fejezete. http://bfl.archivportal.hu/id-902-sheila_jeffreys_szexurizmus_avagy.html

A prostitúciós kínálat a sötét felől a világos, a kereslet a világos felől a sötét felé irányul. Kicsit rázoomoljuk a fókuszra Európára, azon belül is Magyarországra visszük. Kik szerepelnek még a képen?

Ott jön-megy – hol a háttérben, hol az előtérben – a prostitúciós szisztéma számos szervezője, rendezője, organizátora, kiszolgálója, legálisak és bűnözők: ez attól függ, hogy majd a negyedik főszereplő, az állam, hová szúrta le a cölöpöket. Többségük férfi, de közöttük már – nem csak véletlenül – akadnak nők is: a felemelkedés, az asszimiláció kissé „power” (hatalmi) változata ez: lehetsz prostiból strici, a strici segítője, vagy madám. Zűr esetén leszel szíves a balhét is elvinni.

3. alak: A prostitútor

A következő szereplő tehát: – a gyermeket a prostitúcióba beleerőszakoló édesapától a szerelmi partneren át egész a szállodai recepciósig, aki fényképes katalógust tesz a vendég elé a pultra a helyben kapható kínálatról – a *prostitútor*, aki a nővel (gyerekkel) kereskedik. Adja, veszi, őrzi, szállítja, biztosítja – és persze előkészíti, használatra alkalmassá teszi: hát, ilyen a kereskedelem. Nem tettem elvi különbséget a kis strici és a nagy, szervezett bűnbanda között: emberkereskedő mind, csak vállalkozásuk mérete különbözik.

4. alak – azaz inkább alakzat, homályos folt a képen: az állam

Szabályt alkot, adót szed, bűnösöket üldöz, lefülel, hagyja vagy nem hagyja megkenni magát.

Az állam, legalábbis itt minálunk, ahová figyelmünket összpontosítottuk, aláír minden lehetséges egyezményt, de ha csak egy mód van rá, nem ratifikál. Ha mégis, akkor pedig nem tartja be. Megírja a jelentést arról, hogy betartja, vagy majdnem, meg hogy egyre jobban; de nem: sem a New York-i Egyezmény 61 éves poros passzusait, sem a CEDAW 32 éves cikkelyeit, sem a palermói protokollt. A Lanzarote Egyezményt még nem is ratifikálta... Ha nemzetközi nyomásra negyven évi szabályszegést követően ki kell venni a prostituált büntethetőségét a Btk.-ból, akkor vállat von, kiveszi és beteszi a szabálysértési kódexbe; ezt a trükköt a nemzetközi partnereknek legalább húsz évükbe kerül majd megérteni.

S bár az egyezmények előírják neki, ő nem mér föl, nem vizsgál meg, nem kíváncsi a méretekre, a problémákra, nem óhajt sem tudni, sem tenni róla. Nem dolgoztat ki, nem szervez országos megelőző programokat, nem ellenőrzi a gyermekvédelem hatékonyságát, nem izgatja magát az egyezményben vállalt reintegrációval: minek. Mér', tán tudsz nekik munkát, megélhetést szerezni? S ha már itt vannak: legföljebb föllendül egy kicsit a turizmus, fizetnek egy kis adót, mindenkinek jobb...

Átsuhannak még a képen a szisztéma szorgos kiszolgálói: első helyen a média munkásai, akik többnyire lelkesen együtt óbégatnak a szabadság szószólóival arról, hogy mindenki azt csinál a saját testével, amit akar, meg hogyha egyszer úgy döntött, hogy könnyű úton szerez sok pénzt, hát lelke rajta, meg hogy tulajdonképpen kis szerencsével a prostituáltért is eljöhét a szóke herceg fehér lovon, csakúgy, mint bárki másért... De nem maradnak adósaink a művészek, a tudósok, sőt a pedagógusok sem, mert például – cipőt a cipőboltból – az iskolai szexuális felvilágosító órára pornósztínészt hívnak a hetedikesekekhez, végtére is ő a szakember.

Mit adnak, mit vesznek a szexbizniszben?

Nőt? Szexet?

Hát, nőt a nőkereskedelemben kétségkívül vesznek. A család, a futtatók, az emberkereskedők – erről is tanulmányok százai szólnak (na, nem magyar adatokkal), hogy hányféle útja van a prostitúcióba való megszerzésnek. Ők a nőért fizetnek egymásnak, miközben, mint említettük, a nőt alkalmassá teszik rendeltetése betöltésére. Ha nem ezt a valamit keresné a kliens, lehet, hogy mást kínálnának a közvetítők.

A használó azonban nem nőt vesz, hisz az nem lesz az övé, de nem is szexet vesz: ezt már ingyen kapja. Miért, a Balaton-parti csónakbérlet mit vesz? Csónakot? Nem, hisz az a bérbeadóé marad. Hát ringatózást? Nem, azt már ingyen kapja, vele jár. Ő a használatba vétel jogát veszi meg egy időre.

A prostitúció kliense, a használó, azért az erőszakért fizet, amelyet a prostitútorok a nőbe, gyerekebe a korábbiakban befektettek. Azt az erőszakot vásárolja meg, amelyet neki immár nem kell elkövetnie a nőn ahhoz, hogy az rendelkezésére álljon, és hagyja használatba venni magát.

Korábban is volt prostitúció, korábban is volt nőkereskedelem. De ekkora volument, amekkora a 20. század utolsó harmadában elárasztotta a világot, el sem tudtak volna képzelni. Százerek, milliók vonulnak keresztül a világon: keletről nyugatra és délről északra a házicseléd- és prostituált-hadak (vásárolt menyasszony, sztriptíztáncos, gogo-girl stb. álnevek alatt), északról és nyugatról délre és keletre pedig a szabadidős vagy üzleti úton utazó férfiregimentek. Hogy szavamat szavamba ne öltsem, itt külön meg kell nevezni még a nem szimbolikus, hanem valódi hadakat és regimenteket is: Korea, Vietnám, Kambodzsa, India, Pakisztán, Irak, a Balkán, Angola, Haiti. Szervezett rekreációs táborok az amerikai katonáknak, békefenntartó nemzetközi egységeknek, kisebb-nagyobb gyerekbordélyok a megfáradt nyugati atyáknak, akik itt – hadi helyzet van, ugye – kénytelenek nélkülözni az édes gyermekkacajt.

A többdimenziós világtérkép sötét oldalain – a globalizáció egyik eredményeképp – tényleg óriási mennyiségben torlódott fel a munkával el nem látható, alávett, hatalommal fel nem ruházott nőtömeg. Mit lehet ezekkel kezdeni?

Marketing

Az erre a szívó-nyomóhatásra szerveződő intézményrendszer, a szexipar, hogy folyamatosan fenn tudja tartani önmagát, létrehozta, megszervezte marketingjét, a modern pornográfíát. A szabadság és a fejlettség mezébe öltözött: felnőtt-tartalomnak nevezi magát (és, mi mással, gyermekekkel kereskedik). Bekukkol intézményesen a lábad közé, de közben azt hirdeti, hogy ez itt kérem intim, senkinek sincs joga beleszólni. Új s újabb eszközök, módszerek, formák kitalálásával, elterjesztésével tartja kézben a nemcsak a fogyasztót, de a számolatlanul és majdnem ingyen utánpótolható nyersanyagot is. Hatalmas a verseny, de óriási a profit is.

Nem ez az egyetlen, de talán ez a leglélegzetelállítóbb *kreált* kereslet, amit a modern marketing létrehozott. Valós elemek morzsaiból (szerelem, szex, testiség, perverziók, elfojtás stb.) alkotta meg a szexuális kultúra világméretű légvárát. Az a sexualitás, amely a pornó – a szexipar marketingje – által előttünk megmutatkozik, beszélő viszonyban sincs emberrel, intimitással, érzékiséggel. Perverzió, gyűlölet, rombolás, megvetés. Ezt sikerült felépíteni, ezt sikerül naponta százmillióknak eladni, ennek gyáraiban lehet számolatlanul elhasználni az amúgy is fölösleges kenyérpasztító százezreket. És valóban: nem csak a kereslet duzzadt óriásira, a kínálat is kimeríthetetlen.

Egymásba fonódik a pusztuló társadalmi és természeti környezet illetve a szexuális erőszak normalizálása: a gyerekeket kiskorban betörik, még fiatalon pénzzé teszik, a családnak kevesebb a gondja, a gyerek is boldogul legalább („munkát szereztem neki”, magyarázza a lányait eladó apa a [mindennapi.hu](http://www.mindennapi.hu)-n³). A magyar társadalom: a kutatóhelyek, az állami szervek, a társadalmi felelősségvállalást hirdető vállalatok mindeddig nem érezték feladatuknak, hogy felmérjék, mekkora problémával állunk szemben, ezért aztán nem is tudjuk. Nem tudjuk, hányan vannak, hány férfi, hány helyen, hányféleképp veszi igénybe a prostitúciót, csak sejtjük, hogy nagyon sok.

A prostituáltakkal dolgozó szociális munkások és pszichológusok egytől-egyig, gyakorlatilag teljes körben gyerekkori szexuális, fizikai abúzust vagy súlyos elhanyagolást találtak az interjúalanyaik előtörténetében.

³ <http://www.mindennapi.hu/cikk/tarsadalom/eladta-a-lanyait-prostitualtnak-interju-/2011-01-13/1112>

Magyarországon vannak falvak, kistérségek, de pl. Moldáviában, Ukrajnában vagy még keletebbre egész országnyi területek, ahol nem csak a nőknek, de senkinek nincs más megélhetési lehetősége, mint hogy a nőket prostituálják. Ő „dolgozik”, a többiek szervezik, rendezik, vigyáznak rá – vagy épp eladják, s élnek belőle.

Mi tehát a baj a prostitúcióval?

Erőszak

Ahhoz, hogy a megfelelő volumenben rendelkezésre álljon az utánpótlás, általánosnak kell lenni a gyerekek elleni erőszaknak. A prostitúcióba való bekerülés átlagéletkora 14 év.

Azok a nők, akik megjárják a prostitúciót, megélik előtte s alatta a szeretteik, családtagjaik, nevelőik által ellenük elkövetett nemi erőszakok sokaságát, azt, hogy a testük használati tárgy, eszköz, ezek a nők nagyon súlyos pszichés és egészségügyi károsodásokat szenvednek el. Nemcsak azért nincs remény arra, hogy előbb-utóbb kigyógyuljanak, mert nálunk nyomokban sincs ilyen ellátás, hanem azért sem, mert ebből egyáltalán nem, vagy alig lehet kigyógyítani az áldozatokat (pláne nem tömegesen). Ez akkor is igaz, ha mindegyikük számára elérhető, szakszerű ellátás állna rendelkezésre. Ezek a nők elvesznek a számunkra. Dolgozni nem fognak tudni, gyermeket nem fognak tudni nevelni, talán egészségeset szülni sem. Ők, úgy látszik, nem kellettek nekünk.

Nők elleni gyűlölet

A prostitúciónak nem az az értelme, hogy pár férfi jót ... hetyegjen (ugye tetszenek tudni, hogy újságírók a belépéstől a kilépésig öt meg három perceket szoktak a kabin mögé elbújva mérni?), hanem az, hogy a nők elleni gyűlöletet életben tartsa, hogy a nők tömegeit – folytonosan rendelkezésre álló tartalék – állati sorban tartsa, romba döntve szexet, kultúrát, intimitást, s persze óriási profitot termeljen a jól járóknak. A társadalmi csoport elleni gyűlölet egyszersemind a társadalmi elosztás egyik vezérvonalaként is működik: az alacsonyabb sorban lévőknek – értelemszerűen – kevesebb jár javukból, hatalomból.

Kizsákmányolás

Megint képzeljük magunk elé a sötét-világos többdimenziós világtérképet: nemcsak a nők haladnak a sötétből a világos felé, nemcsak a szívóhatás érvényesül a világostól a sötét irányába, hanem a bevétel is a szegényebb felől a gazdagabb felé áramlik. Téved, aki azt hiszi, hogy fordítva van. A nő maga ugyanis, ahogy halad kifelé eredeti helyéről, úgy termel mind több bevételt új tulajdonosainak és sápszedőinek. Viszi ki magával a profitot, és nem

hoz haza semmit, csak betegséget, nyomort, tönkremenetelt. (Ez országon belül is érvényes, de az országok közötti emberkereskedelemre is igaz.)

A nyíregyházi nők – a holland szociális munkás, aki velük dolgozik Amszterdamban, 84-üket kérdezte meg – havonta 1500 eurót fizetnek a szállásért fejenként. Van, ahol hatan laknak egy szobában. A holland vállalkozó, aki nyilván teljesen legálisan és lepapírozva kiadja a szobáját hat magyar lánynak, 9000 eurót kap azért a szobáért egy hónapban. A nők fejenként további napi 150 eurót fizetnek az ablakért, ahol „dolgoznak”. Ugyanez a felmérés kimutatta, hogy többségük heti hét napot áll rendelkezésre: vagyis nyugodtan számolhatunk havi 4000 euróval, amibe az ablakbérlés kerül nekik. Ha 35 euró a húszperces aktus ára, akkor csak az ablak és az alvóhely bérléséhez havi 157 klienst kell kiszolgálni, naponta ötöt. És akkor még nem adózott, nem evett, nem utazott ki, nem fizetett a stricijének, nem költött óvszerre, magára, gyerekére, semmire.

Pótlólagos költségek a forrásvidéken

A többletköltség a forrásvidéken keletkezik. A prostitúció a nőt, mint láttuk, súlyosan károsítja. A károsodás egyébként nem feltétlenül függ a prostitúciós szcéna elit vagy közönséges voltától: nyilván a kamionos prostitúciónál elég nehéz szörnyűbbet kitalálni. Nehéz, de lehet. Az extra pénzért extra kínzást igénylő kliens, a terhesprostitúció ügyfélköre, a koprofág és kikötözős szeánszok hívei, és persze a sorozatgyilkosok is, tartogathatnak még meglepetéseket nekünk.

A prostituáltokról szóló minden egyes kutatás – nem, nem magyar, természetesen – megdöbbenően magas halálozási rátákat, alacsony átlagos halálozási életkort, nagyon nagy gyakoriságú testi és lelki betegségeket regisztrál. A beteg, meghalt prostituált gyógyítása, temetése, a bűnügy és igazságszolgáltatás, a hátrahagyott vagy csak ellátatlan gyerekek mind-mind a forrásvidéken nyújtják be a számlát. (Megint a többdimenziós térképet kéne magunk előtt látnunk, aminek csak az *egyik* dimenziója a földrajz, a többi országon, népen belül értendő.)

Mélyül a szakadék

Kevesek, viszonylag rövid távon, nagyon sokat keresnek – jellemzően olyanok egyébként, akik a keresményüket nem tudják, nem akarják a köz javára befektetni: drogot, szerencsejátékot, fegyvert és újabb nőket vesznek legfőljebb rajta. Ez lényegi eleme a szexiparnak, éppen abból fakad, hogy csak soha nem legalizálható, korai erőszakkal lehet a megfelelő tömegű utánpótlást biztosítani. A prostitúcióban és az emberkereskedelemben megforduló pénzek, a pornográfia műhelyeiben keletkező műalkotások bevételei a dolog természeténél fogva csak viszonylag csekély mértékben gazdagítják a tisztességes gazdaságot.

Nem áltathatjuk tehát magunkat azzal, hogy hát rossz úton bár, de jó pénzt hoznak a gazdaságnak. Van, ahol hoznak, van, ahol inkább visznek: minél fejlettebb társadalomról van szó, annál jobb az egyenleg; ne feledkezzünk el a sötét-világos többdimenziós térképünkről. A prostitúció és az emberkereskedelem jelentékeny mértékben hozzájárul a – többdimenziós – szakadék szélesedéséhez. Sőt: nem mellékesen tovább hizlalja a szervezett bűnözést. A javakat így nem csak a nőtől a férfi, a szegénytől a gazdag, a kisebbségitől a többségi, a kelettől a nyugat, de a jótól a rossz felé is átszivattyúzza.

A szexipar nem létező igényből fizetőképes keresletet kreál, ennek igazi, létező személyeket vet oda áldozatul. Keletkezési helyén leviszi, a felhasználási helyén pedig fölviszi az áru árát: a forrásvidékről ép, még használható állapotban elhozza, majd kizsákmányolva, betegen, ellátásra szorulón visszahajigálja. És mindezt együtt szórakoztatóiparnak, felnőtt-tartalomnak, munkának, szabadságnak, emberi jogoknak nevezi.

Prostituált narratívák

Antropológiai kutatást (résztevő megfigyelésen alapuló terepmunkát) folytatok prostituáltak között Budapesten. A kutatás során igyekszem minél több időt tölteni a vizsgált területen, az adott szituációtól függően hosszabb-rövidebb interjúkat készítek prostituáltakkal. Elsősorban utcai prostitúcióval foglalkozom. Ebben a tanulmányban azt kísérem meg bemutatni – ez alkalommal hét beszélgetés, interjú alapján –, hogy a prostituáltak hogyan értelmezik saját tevékenységüket, hogyan látják önmagukat és a prostitúcióban résztvevőket, hogyan igyekeznek feloldani a feljük irányuló negatív társadalmi vélekedéseket, hogyan internalizálják azokat, hogyan próbálnak megfelelni a vélt elvárásoknak, valamint hogyan azonosulnak vagy fordulnak szembe a prostituáltakat megbélyegző stigmákkal?

Nem kívánok állást foglalni a különböző feminista (radikális, liberális, kritikai) elméletek és az ezeken alapuló, a prostitúció mint intézmény politikai aspektusával és büntetőjogi szabályozásával foglalkozó álláspontok között. Véleményem szerint a prostituáltak gondolatainak, vélekedéseinek, helyzetük saját értelmezésének megismerése hozzájárulhat a szexualitás, a prostitúció és a nemek iránti társadalmi attitűd és felfogás változásához.

Az elbeszélő és a kérdező viszonya

Az egyénnel szemben a társadalom tagjai igényeket támasztanak, ezek az elvárások kényszerítik a szerepnek megfelelő viselkedést. Az elvárások magukkal vonják a szankció lehetőségét, tehát megtorlás jár érte, ha nem az elvártak szerint viselkedünk.

Az élettörténetet elbeszélő én önmaga és a másik elvárásai között egyensúlyoz, ám a másik elvárásait nem ismeri, csak feltételezései vannak, úgy kell a másik elvárásainak megfelelnie, hogy közben önmagához is hű maradjon. *„Személyes azonosságunk – helyesebben: önazonosságunk – élettörténetünk egységében áll. Önmagunk maradhatunk anélkül is, hogy ugyanazok maradnánk.”*⁴

⁴ Tengelyi L. (1998): *Élettörténet és sorsesemény*. Atlantisz Kiadó, 16. old.

A narratíva megmutatja az identitásunkat, személyes és társadalmi is egyszerre. Az elbeszélő úgy igyekszik folyamatosan újratehermenteni magát, hogy újraértékeli a múlt eseményeit. Beszélgetőpartnereim tisztában vannak a feljűk irányuló negatív állításokkal, véleményekkel. Megpróbálják élettörténeti elbeszéléseik révén értelmezni a társadalomban betöltött szerepüket, megindokolni tevékenységüket, a feljűk megnyilvánuló vélt vagy valódi negatív vélekedéseket elutasítani vagy megmagyarázni. Ellenséges környezetben dolgoznak, stigmatizálják őket, és ők tisztában vannak e megbélyegzettséggel.

Szexualitás és prostitúció

Normatív társadalmi elvárások a szextől: célja a reprodukció, monogám, fontos az érzelmi elköteleződés, heteroszexuális, kívánatos a reproductív korban való szexuális élet, valamint a hüvelyi közösülés.⁵ A prostitúciónak nem a reprodukció a célja, nem monogám, gyakran/elsősorban nincs érzelmi vonzalom a kliens és a prostituált között, a kliensek és a prostituáltak között is vannak idősök, nem feltétlenül heteroszexuális a kialakuló kapcsolat.

Ha a prostituált szereti a munkáját, akkor „deviáns”, „nimfomániás”, „hiperszexuális”,⁶ ami bizonyíték a női bujaságra, fékezhetetlenségre, így a nőket jobb kontroll alatt tartani, főleg a szexualitással kapcsolatban.⁷ Ez a paternalista konstrukció a „család”, a „jó lányok” védelmére hivatott a reprodukció érdekében. Ha viszont a prostituált nem szereti a szexmunkát, akkor „áldozat”, vagy csupán „rosszul végzi a dolgát”, függetlenül attól, hogy miért nem szereti a helyzetét.

„Az öregeket szeretem, elég csak kiverni nekik, vagy még azt sem kell, csak beszélgetni. Volt egy 80 éves kliensem, minden hónapban adott 200 ezret, de most sajnos kórházban van. A fiatalokat utálok, sok pornót néznek, és mindent akarnak, kevés pénzért.” (Bianka)

„Főleg öregek a kuncsaftjaim. Ők sokkal rendesebbek, mint a fiatalok. Például volt egy idősebb kínai, az 10 ezret fizetett csak azért, mert simogatta a mellemet.” (Anna)

⁵ Zilbergeld, B. (1992): *The New Male Sexuality: The Truth About Men, Sex and Pleasure*. Bantam Books; Bolin, A. – Whelehan, P. (1999): *Perspectives on Human Sexuality*. Albany, SUNY-Press

⁶ Savitz, L. – Rosen, L. (1988): *The Sexuality of Prostitutes: Sexual enjoyment reported by 'streetwalkers'*. Journal of Sex Research 24, pp. 200–208

⁷ Hobson, B. M. (1987): *Uneasy Virtue. The Politics of Prostitution and the American Reform Tradition*. Basic Books, New York, NY; Brandes, S. (1981): *Like Wounded Stags: Male Sexual Ideology in an Andalusian Town*. In: Ortner, S. – Whitehead, H. (eds.): *Sexual Meanings. The Cultural Construction of Gender and Sexuality*. Cambridge University Press, Cambridge, England, pp. 216–239

„Hogy szeretem-e csinálni? Olyan munka, mint a többi. Ez az én munkám. Egyébként meg, mit gondolsz, milyen olyannal lenni, akit nem szeretsz? A pénzért csinálom.” (Kati)

A fenti interjúrészletekben Bianka és Anna tudják, hogy a többségi vélemény szerint öregekkel szexuális viszonyt folytatni visszataszító, ezért megmagyarázzák, hogy miért vállalnak idős klienseket is: nem is kell jóformán szexuális kapcsolatot kialakítani, távolságot lehet tartani, ugyanakkor kevesebb munkával, vagyis kevesebb prostitúciós tevékenységgel több anyagi előnyhöz lehet jutni. Kati a prostitúció munka jellegét emeli ki: munka az, amiért pénzt adnak, munka során pedig szóba sem jöhet érzelmi kapcsolat.

„Élvezni... azt nem szabad. Csak a szerelmeddel.” (Mari)

„Csak azzal érezheted jól magad, akit szeretsz, de ez egészségileg nagyon tönkre tesz. Volt egy-kettő, akikkel jól éreztem magam, de csak akkor, ha már többször jöttök, 3–4 hónapig legalább, ahhoz kellett már valami lelki kapcsolat.” (Gizi)

Nem tudjuk, hogy Mari vagy Gizi érezte-e már jól magát klienssel vagy nem, de mivel Mari úgy gondolja, ha netán élvezné a szexuális kapcsolatot, akkor már nem szabadna pénzt kérnie érte, tehát inkább meg is tiltja magának, hogy jól érezze magát. Gizi tisztában van vele, hogy a klienssel alapvetően üzleti kapcsolatban kell maradnia, ám ő megszegve ezt a szabályt, mégis érzelmi viszonyba lépett vele, és ez a határsértés, úgy érzi, tönkreteszi.

Munkás vagy áldozat?

A '80-as években induló radikális feminista elméletek ma is a prostitúciót a szexuális kizsákmányolással, rabszolgasággal azonosítják, a nők globális és lokális elnyomását látják benne.⁸ Az abolicionalista felfogás szerint a prostitúció ártalmas a prostituáltakra és az egész társadalomra általában. Az állam, amely legalizálja prostitúciót, valójában stríci, futtató, amely folyamatosan fenntartja a férfiak elnyomását a nők felett. A prostituált ebben a felfogásban áldozat, a prostitúció pedig a test intézményes áruvá tétele a férfiak érdekében. Szexmunka nem létezik, csak szexuális tárgy.⁹

⁸ Raymond, J. G. (1999): *Prostitution as violence against women*. Women's International Forum, 21(1), pp. 1–9; Farley, M. (2004): *“Bad for the body, bad for the heart”: prostitution harms women even if legalized or decriminalized*. Violence Against Women, 10(10): 1087–125

⁹ Dworkin, A. (1996): *Pornography*. In: S. Jackson – S. Scott (eds): *Feminism and Sexuality*. Edinburgh University Press, Edinburgh

A szexmunkásokra a társadalom úgy tekint, mint betegségek hordozóira, a köz szegényére, vagy áldozatra, nem mint önálló, racionális megfontolásokkal bíró ágensekre. A viktimizáció megteremtheti a lehetőséget az állami beavatkozásra, kontrollra, kriminalizációra: aki nem akar kilépni a prostitúcióból, az ellen szankciókat lehet alkalmazni. A prostituált nők talán épp ezért gyakran nem tekintik magukat áldozatnak, hanem kontrollal (maguk és a kliens felett) rendelkező aktoroknak.

Mint munka, a prostitúció nem elfogadott, veszélyes, ezért megkülönböztethető egyéb munkáktól, a prostitúciós stigma miatt a kliens úgy érezheti, ha nem elégedett, joga van erőszakot alkalmazni¹⁰, ennek ellenére a prostituáltak úgy vélik, hogy képesek meghatározni a tevékenység menetét, nem adják el a „lelküket”¹¹. A prostitúciót munkának tekintik, amelyet bizonyos kényszerítő körülmények miatt (gyerekről, szülőről való gondoskodás stb.) kénytelenek végezni, ám a társadalmi megbecsülés visszaszerzésének érdekében azonnal abbahagyják, amint sorsuk jobbra fordul, anyagi helyzetük ezt megengedi.

„Nem megyek el, akivel nem akarok. Egyszer – igaz kicsit be voltam löve – bezártak egy kocsi, és levittek vidékre, de olyan hülyék voltak, hogy a telefonomat sem vették el. Felhívtam a rokonaimat, jöttek értem, aztán mindegyiket félholtra verték. Még a nőket is. Azokat azért sajnáltam. Na, szóval tudok vigyázni magamra.”
(Bianka)

„Rám soha nem kellett vigyázni, én nem keveredtem soha rossz társaságba, mindig megtaláltam a hozzám illő, inkább középszerű, rendes kisembereket.” (Kati)

„Nekem soha nem volt stricim. Próbálkoztak többen is, de én kiálltam magamért. Azt mondtam nekik, öljetek meg vagy amit akartok, de én egyedül fogok dolgozni. Aztán az idősebb lányok megvédték, és végül békén hagytak a többiek, beletörődtek, hogy engem nem lehet betörni.” (Gizi)

Biankát elrabolták, legalább egy órán át utazott egy lezárt kocsi, nem tudta, hová viszik. Igen veszélyes és kiszámíthatatlan helyzetbe került, mégis úgy mesélte el a történetet, mintha vidéki kiruccanáson járt volna, egy jó kis buliban vett volna részt, ahol rá akarták szedni, de neki helyén volt az esze. Hangsúlyozni akarta, hogy bármilyen helyzetben képes megvédeni magát, nem áldozat, hanem végül neki sikerült megleckéztetnie elrablóját. Kati úgy tud vigyázni magára, hogy képes kiválasztani a megfelelő partnert, ezért már eleve nem is kerülhet kiszámíthatatlan szituációkba. Gizi önállóságát, keménységét hangsúlyozza azzal,

¹⁰ O’Connell Davidson, J. (1988): *Prostitution, Power and Freedom*. Polity, Cambridge

¹¹ Brewis, J. – Linstead, S. (2000): *“The worst thing is the screwing”: consumption and the management of identity in sex work*. *Gender, Work and Organization* 7 (2), pp. 84–97

hogy hosszú éveken keresztül mindig sikerült egyedül dolgoznia, és távol tudta tartani a futtatókat. A prostituáltak tisztában vannak vele, hogy áldozatnak tartják őket, de igyekeznek ezt az áldozati szerepet cáfolni, azt bizonygatják, hogy ki tudnak állni önmagukért, asszertívek, nem lehet őket becsapni.

Alkalmi munka

A prostituáltak gyakran utalnak rá, hogy jelenlegi helyzetük csupán átmeneti, azonnal abbahagyják ezt a tevékenységet, amint a továbblépéshez szükséges anyagiakat előteremtik.

„Csak addig csinálom, amíg összejön pár millió, amiből lakást tudok venni, mert innen bármikor kirakhatnak a gyerekekkel együtt.” (Mari)

„Én két év múlva lelépek innen, most elég jól keresek, hetente összejön 40–60 ezer.” (Klári)

Mari is, Klári is úgy véli, hogy prostitúcióból élni nem elfogadott, még adott esetben a viszonylag jó kereset ellenére sem, minél előbb ki kell lépni e helyzetből.

Jó lány/rossz lány

A prostituáltak megkülönböztetik magukat más prostituálttól, normatív értékeket használnak: van jó és rossz prostituált.

„Ez ruppótlan. Mindenkivel elmegy 1500 forintért. És hogy öltözik! A rendőrök egyből kiszúróják. De nem is teljesen normális, valami baj van az agyával...” (Bianka)

Bianka egy olyan prostituáltat jellemezett így, aki feltűnően öltözködött, ő maga viszont úgy járt, mint egy diáklány, farmerben és pólóban. Ugyanakkor úgy láttam, nem tetszett neki, hogy a kihívó viselkedésű másik lány vitte el az üzletet, ezért megpróbálta a másik prostituáltat degradálni. A másik, igazi „kurva”, úgy is öltözik, úgy is viselkedik, az üzletet is rontja, míg ő úgy néz ki, mint egy „normális”, „átlagos” nő.

„Javítóban voltam Szolnokon, egyszer értem jött az anyám, de akkor már nem akartam vele menni, mert megtudtam előtte, hogy lemondott rólunk, a gyerekeiről, mert ivott, meg kurva volt.” (Anna)

Annában, amikor az anyjáról beszél: „mert ivott, meg kurva volt”, fel sem merült, hogy ő ugyanazt a tevékenységet végzi, amiért elítéli az anyját. Igazából azt fájlalja, hogy anyja ellökte magától őt és a testvéreit, és ezt a tényt csupán az ivással és a prostitúcióval, mint két, a többségi társadalom szemében deviáns viselkedéssel magyarázza.

„Mindig azon gondolkodom, hát úgy 10 éve, hogy ez bűn, de látod... A fiamnak 3 gyereke van, mindig hozzám jönnek enni, neki nincs munkája, az utolsó filléremet is odaadom. A nyugdíjam 33 ezer forint, a lakbér 28. Most hadakozok magammal, mert gyülekezetbe járok, és nem tudom összehozni a kettőt, hogyha néha el kell követni, hogy... Ezt Isten nem engedi meg, mert vagy őt fogadod el tiszta szívedből vagy...” (Gizi)

„Nem azt mondom, hogy bennünk nincs hiba, vagy hát azt sem tudom, hogy van-e hiba vagy nincs, hiába szeretnének az asszonyok dolgozni, ha nem tudnak.” (Ildi)

A társadalom szemében a prostitúció deviancia, nem elfogadott viselkedési forma, bűn, tehát aki ebből a tevékenységből él, az bűnös, még akkor is, ha nincs más választási lehetősége. Gizi és Ildi is bűnösöknek tartják magukat.

Anyaság – Kurvaság

Az anyaság és a prostitúció egymást kizáró kategóriák (hiszen a prostitúció lényege épp nem a reprodukció), az anyaság és a prostitúció a női társadalmi reprezentáció tükörképei.

„A gyerekek előtt egy darabig nagyon titkoltam, azt mondtam nekik, hogy csak szórakozni járok el a többi lánnyal, és ha leülök valakivel, csak beszélgetünk, és azért adnak pénzt, de mindig ott találtak, a téren. Utána elmagyaráztam a gyerekeknek, hogy ha enni akarnak, ez van.” (Ildi)

„Láttam olyat, hogy ott ülnek a gyerekekkel a játszótéren, belevonják a gyerekeket, vagy ha üzletbe mennek 10–20 percre, otthagyják a gyerekeket a téren. De hiába mondom, hogy így az erkölcs vagy úgy az erkölcs. Az erkölcsöt megeszed? Ha nincs neked mit enni, ha nem tudsz a gyerekek enni adni, te mit csinálsz? Én nem tudtam volna a gyerekek száját betömni, és itt sírtak volna, és mondják, hogy éhes vagyok. Ezt csak azt tudja, aki benne van.” (Gizi)

„A gyerekem egyedül van otthon, amikor lemegyek a térre, de van mobilja, fel tud hívni, de sokan lehozzák őket, legalább játszanak, levegőn vannak, amíg az

egyikünk üzletben van, a többiek vigyáznak rájuk. Csak az anyém inkább tévét szeret nézni.” (Bianka)

„Az elején nem mondtam meg a gyerekeknek, mit csinállok, de volt olyan, hogy a kuncaftot fel kellett vinni néha, aztán egyszer ránk nyitotta az ajtót. Azóta néha már ő szokta kérni a pénzt a kuncafttól.” (Klári)

„Csak az anyám miatt csinálom,. Ki tartja el az anyámat – egyébként ő is ezt csinálta, de most nem tud dolgozni, mert beteg?” (Anna)

„A nyelésért többet fizetnek, de undorodom tőle, egyszer például elhántam magam, amikor le kellett nyelnem a spermát. Közben arra gondolok, hogy Mari, bírd ki, a gyerekedért teszed.” (Mari)

A fenti interjúrészletek mindegyikében a prostituáltak a gyerekek (Anna a szülő) eltartására hivatkoznak gyakran, hiszen az anyaság a legtiszteletreméltóbb női szerep, amelynek beteljesítése érdekében a legelítéltebb női szerep is legitimációt nyerhet. Bár Ildi, Gizi és Klári is úgy vélik, hogy szégyellni kell a gyerekeik előtt, hogy miből élnek, ám a felmentést az adhatja nekik, hogy végül is a gyerekeik érdekében kénytelenek ezt a munkát végezni. Mari úgy gondolja, hogy elítélendő lenyelni a spermát, hiszen az interjú során többször is hangsúlyozta, hogy képes magára vigyázni, és általában óvszert használ, ám a gyerek érdekében szüksége van több pénzre, és óvszerhasználat nélkül felárat kérhet: az anyaszerep felmentést adhat az óvatosság alól is.

Konklúzió

A prostituáltak tisztában vannak az irántuk megnyilvánuló negatív társadalmi vélekedésekkel, ezen állításokat internalizálják, és megpróbálnak saját integritásuk megtartása érdekében ezen állítások alól felmentéseket keresni, és igyekeznek elkerülni a nem megfelelő társadalmi viselkedésből fakadó szankciókat.

Gyermekprostitúció az intézetekben

Egy a mai napig nyomasztó, rossz emlékemmel szeretném kezdeni a gyermekprostitúcióval kapcsolatos gondolataimat. Sok éve külföldön egy majdnem néptelen játszótéren ültem, unoka-gyerekekre vigyázva. A szomszéd padon egy idős úr foglalkozott unokájával (?), azaz egy 5 év körüli kislánnyal, aki talán az unokája lehetett. A nagypapaszerű ember babusgatta, teljesítette kívánságait, úgy bánt vele, mint egy kicsi babával. A kislány nem játszott, főleg a nagypapa mellett, vagy annak ölében ült. Nem akarom ragozni a néhány perces történetet, unokám és az én bémész pillantásaim nyomán az úr végül felvette és egy sokkal távolabbi padra vitte védencét, aki már szemmel láthatóan túl volt a cipelős koron. Ami megrendített, az a kislány szeme volt. A babásan nyafogó kislány pillantása, ha lehet ilyet mondani, felnőttesen ravasz volt, jól élt „hatalmával” az idős ember felett, de mégis ő volt a kiszolgáltatott.

Ma sem tudom, igazam volt-e rossz sejtésemmel, és azt sem tudom, tehettem volna-e valamit egy idegen országban minimális nyelvtudással, helyismeret nélkül. Mi van, ha egy jóságos nagyapót vádolok meg. Na és itthon, itthon mit tehettem volna egy játszótéri gyanúval? Nem igazán tudom, de lehet, hogy az olvasók között van, aki tudja a választ.

Talán azért érintett meg ez a történet annyira, mert ma is emlékszem az arcokra és a saját lelkiismeret furdalásomra, mert intézetünk lányai¹, történetük, és szemük nem hagyja elfelejteni azt a régi élményt. A 16 év alatt sok fiatallal találkoztam, akik mögött már jó néhány utcán töltött év volt, de soha nem volt merszem, merszünk azt mondani, hogy prostituálttal van dolgunk.

A gyermekprostitúció olyasmiről, amiről szinte mindenkinek megvan a kialakult, indulati véleménye, amit viszont nehezen követ cselekvés. Elítéljük, de sokszor teszi hozzá a környezet, hogy egy kicsit (vagy nagyon) „a gyerek is furcsa, talán ő is kezdeményezte, benne van a vérében, tudja, a cigányoknál ez így van” – se szeri se száma a közhely, előítélet szülte „bölcsségeknek”.

¹ A Rákospalotai Javítóintézet, ahol javítóintézeti, előzetesen letartóztatott lányok, és speciális gyermekotthonba utalt lányok nevelkednek, 14–19 éves korig.

Amikor végiggondoltam a gyermekprostitúcióval kapcsolatos tapasztalataimat, és azt hogy intézeti esetekkel illusztráljam a témát, és írjak arról, hogy mit tehet vagy nem tehet az intézményes ellátás, magam is meglepődtem, milyen sok példát hozhatnék, hány gyereket (milyen furcsa a gyerek kifejezés!) érintett erőszak, hányan kerültek erre az útra – „ki az útra” – már tízes éveik elején.

Például Vica, aki édes kis tiniként érkezett az intézetbe: két copfba font haja, miniruhája felkeltette a felnőttébb férfiak figyelmét. Kint tartózkodásai alatt olyan szex-partikon vett részt, amiket felnőtt fejjel is nehéz elképzelni. Mire hozzánk került, már senki nem emlékezett arra, hogy hogyan vették rá 12 évesen, hogy megkóstolja a drogos italt, hogy hogyan fényképezték le a közprédává tett kislányt, kerültek fel a képei az internetre. Hogy hogyan vették el a kedvét később, hogy jelentsen az őt megerősökölő 6 fiút, „barátnője” haverjait. Úgy tűnt, sokkal egyszerűbb, ha maga is kezdeményező lesz, és ha lehet, hasznót is híz ezekből a számára „elkerülhetetlen” esetekből.

Vagy Márta, aki szintén igazolni látszik az előítéleteket, hogy ugye ő is kedvét leli a prostitúcióban, hiszen amikor szökési terveken gondolkozott az intézetben, ennek egyetlen konkrét célja volt, a közeli kiserdő, amiről már hallott a lányoktól, ott vannak a prostituáltak, oda szeretne eljutni. Na ugye, csak tetszik neki ez az út?! Mártát 11 évesen apja állítólag megerősökölta, amiről szemérmesen hallgatnak a hivatalos papírok, csak gyámi, nevelői célzásokból lehet tudni az eseményről, de kiemelték a családból, intézetbe került, ahol nem tudták kezelni indulatkitöréseit, pszichiátriai problémáit. Szökései közben találta meg az a fiatalember, aki futatta, és droggal kötötte magához. Az őt használó, felhasználó férfi volt az egyetlen stabil személy életében, így mindent megtett, hogy kedvében járjon. 16 évesen tiltott kéjelgésért kapott megrovást, 2011-ben pedig bírói figyelmeztetést az évekkkel ezelőtti kábítószer használatért. Arról nem szólnak a papírok, hogy mit kapott, kaptak a kéjelgés felnőtt korú résztvevői, vagy azok, akik rákapatták a drogra. Márta esetében használói számára vonzó lehetett, hogy koránál ő is fiatalabbnak látszik, ugyanakkor mimikátlan arca, viselkedése mindenki előtt világossá teszi, hogy pszichésen, értelmileg is sérült. Nála különösen felháborító, hogy mégis évekkig futtatták, kihasználták. Egy biztos, Mártának (sem) nem volt jó az intézetben, viselkedése állandó óvatosságot igényelt, nehezen kiszámítható indulatai, vagy házon belüli eltűnései egy ép közösségben se lennének könnyűek. Nevelőjének sikerült kialakítania vele egy számára biztonságot nyújtó kapcsolatot, ennek köszönhetően egyre több rendezvényen, eseményen vett részt, de a programok nagy részét lehetőség szerint elkerülte, szívesebben ült volna nevelőjével kézen fogva, ami a csoportja tagjainak persze nem tetszett. Váratlan kitörései mögött nem mindig lehetett megtalálni a valós okot, de mindig nagy ijedséget okozott a csoportban, amit egy-egy adott pillanatban „vizszoztak” társai. 2010-ben hosszú keresés után előkerült egy idősebb féltestvére, akivel megismerkedett a gyám, a családgondozó, és az intézeti szociálistmunkás is. Mindezek nyomán végre ő is elmehetett egy rövid eltávozásra, amire addig nem volt lehetősége.

Az augusztusi visszaérkezése az intézetbe drámai volt, Márta zokogva közölte, hogy az intézetbe visszavezető úton megerőszkolta bátyja. A hivatali procedúra a mai napig nem zárult le, ma sem lehet tudni, tényleg megtörtént, vagy Márta dühe mondatta ezt, mert a féltestvér bébi-vigyázásra fogta be, és semmiképpen nem engedte idegen fiatalok közé. Az eltelt egy évben néhány kihallgatáson kívül más nem történt, az amúgy is zaklatott lány még zaklatottabb lett, különösen amikor szembesült azzal, hogy most már végképp nincs hova mennie, se a szünetekben, se végleg. Nyáron, amikor betöltötte a 18 évét, egy szociális otthonba került, ahol kezdték megkeresni a futtatók. Jelenleg abban a szülői házban él, amelybe eddig még látogatóba se mehetett.

Az élet a nagymester: éppen amikor a mai napra készültem, „tálcán” hozta Mira esetét, aki szívemhez nagyon közel áll. Mira apja szinte gyermekei születése óta „életvitelszerűen” tölti idejét börtönben, anyja nem volt képes egyedül nevelni 2 gyermekét, akiket a nagyszülők vettek magukhoz. A nagyszülői házban adták el a 11 éves kislányt 5 felnőttnek úgy, hogy a bezárt ajtó mögött hiába sírt, kiabált, csak a rádiót hangosították fel. Több embernek akkor csak azért nem, mert a kislány kimenekült az ablakon. „Valamiért” ettől kezdve kezelhetlenné vált, csavargott, élte a maga életét. A nagymamának a sok bajjal járó, engedetlen kislány már nem kellett, 12 évesen intézetbe, intézetekbe került. Szinte „unalmas” a történet; Mira 18 éves korára 6 intézetben járt, egyre kezelhetlenebbül, komoly drogfüggőséggel. Ekkorra már lehetőség szerint „magának állt ki”, bár időről időre megjelentek az erőszakos futtatók. Mira szerette, igényelte a kereteket, ezért megnyugvással fogadta, sőt a bírótól szinte kikövetelte előzetes letartóztatását. Meg is fogalmazta: „nem szeretem az intézetet, de nekem jó itt, tudom a helyemet, tanulhatok, nem bánt senki”. És ő ezt komolyan vette, tanult, minden lehetőséget kihasználta, vezetője lett csoportjának, igyekezett megoldani a konfliktusokat. Talált felnőtteket, akikben bízhatott, különösen megszeretett egy szakkörvezetőt, akivel a mai napig tartja a kapcsolatot. Neki többet is el tudott mondani életének bugyraiból, annak tudatában, hogy csak hetente egyszer jön az intézetbe. A házban sokan értékelték akarását, erejét. Mira most mégis újra nehéz helyzetben van, válaszút előtt áll. Kikerülve az intézetből, megpróbálta igénybe venni az intézet utógondozását, a belső iskolát, de természetesen erősebb volt a szabadságvágya. A főváros kinti utógondozó háza alkalmas arra, hogy fedeleket adjon, és kérésre segítséget, de arra nem, hogy újra a drog közelébe kerülő, munkát nem találó, bizonytalan lány stabil, naponkénti odafigyelő segítséget kapjon. (Az igazi „lökést” lefelé a nagykorúsággal kapott pénz jelentette. „Barátok”, rég nem látott rokonok jelentkeztek, került újra anyag is. Erősen drogozni kezdett, majd kérte, vállalta, hogy eljön egy vidéki rehabilitációs házba. A megbeszélte időpontban közbejött valami, aztán kis idő után mégis elment, de a felvételhez szükséges procedúra túlment azon, amit vállalni tudott. A nyárra kitelt az ideje az utógondozóban, a megkezdett marketinges munkáját nem fizették ki. Anyja maga is válságokon megy keresztül, nincs stabil lakhatása, megélhetése, és semmiképpen nem vágyik alig ismert lánya felvállalására. De eljött az „igazi”, egy kedves fiú képében, akinek a kedvéért mindent itt hagyott, és a fiú családjába illeszkedve új életet kezdett. Csak sorsismétlés, hogy nem

sokára kiderült, a fiú is csak pénzforrásnak tekinti, de emellett elláthatja beteg anyukáját is. De Mira erős, tudott segítséget kérni, elmenekült, és most újra kezd Palotán. Jó ez, vagy...

Ila kiállt sokszor, sokaknak, ő is egy megalázott, sokotthonos gyermekkor után. Aztán támadt egy jó ötlete, ne csak neki kelljen dolgoznia, csoporttársát meghívta, leitatták, és aztán már nem volt választása. Ila az igazi példa arra, amit *Gyurkó Szilvia* kutatásai bizonyítanak: az áldozat és elkövető sokszor ugyanazok. Ila felelni fog (jelenleg fiatalkorúak börtönében van, más ügyek miatt) társának prostitúcióra kényszerítése miatt, de ki fog felelni az őt ért erőszakok miatt?

Esetek, sajnos végeláthatatlanul. Nincs biztos statisztikánk, különösen, mert a legtöbb esetben nincsenek biztos adatok, de a bent élő javítós, előzetes, speciális gyermekotthoni lányok legalább egyharmada már gyermekkorában részese volt erőszakos cselekménynek, szexuális, vagy másfajta abúzusnak.

Mi az, ami ismétlődően jelentkezik, akkor is, ha természetesen minden eset más, minden sors egyedi?

Az intézetben egyszerre gyerekek, akik várják a gyereknapi, télapó ajándékokat, akik társasoznak, és asszonyok, akik szolgálnak, akiknek néhány percig hatalmuk van a férfiakkal felett. Bizalmatlanok, és mégis újra és újra elhiszik – nem nekünk, hanem a külvilágból érkező férfiakkal – hogy most valami más következik, ez a fiú talán egészen más lesz, mint az előző volt. Talán mást akar, vagy legalább kedvesebben akarja, amikor elhívja őt.

Szinte minden esetben tapasztalható, hogy az első erőszak után megváltozik a gyermek viselkedése, minél közelebb hozzátartozó az erőszaktevő, annál kezelhetetlenebbé válik a fiatal. Végül is iskolakerülés, csavargás után kerül a gyermekvédelem figyelmének fókuszába, gyakran úgy, hogy mint Mira, maga kéri családból való kikerülését. Intézetek a következő állomások, ahol az aktuális magatartási problémákat próbálják kezelni, és se felkészültségük, se szakembereik nincsenek régi traumák kezelésére.

És mint az önbeteljesítő jóslat, a lányok tudomásul veszik, hogy ez a sors az övék, ebben kell valahogy talpon maradniuk, jobbat, mást nem érdemelnek. A szolidaritás, a sorsközösség a legkevésbé sem jellemző lányainkra, nem kevés esetben a lehetetlen helyzetből a gyengébb kiszolgáltatása tűnik megoldásnak. (Miért, engem ki sajnált? – mondta az a fiatal, aki csoporttársát adta el.) Az utóbbi években megjelentek az első lány-stricik is az intézet életében. Korai társ lesz a drog, ami látszólag elviselhetőbbé teszi a kényszerű életet. Kicsit visszautalva a bevezető történetre, a kiskorban megszerzett tapasztalat társul a teljes tudatlansággal. A mindent és semmit sem tudó szemek, az a fiatal lány, akit saját édesanyja adott el rendszeresen, és amikor terhesen érkezett vissza az intézetbe, nem volt tudatában

annak, hogy közös élete a félelmetes emberrel és az áldott állapot között van összefüggés. Minden a terhességgel kapcsolatos ismeretet itt szerzett meg.

Sokszoros becsapottság után ugyan miért bíznának bennünk, akikhez nem önként jöttek, ahova hozták, ahova letették őket. Olyan mélyről jövő bizalmatlanság veszi körül minden lépésünket, amit nagyon nehéz belülről megközelíteni, elfogadtatni, hogy lehet másképp is. De nagyon nehéz a másik, az új út, aminek a reményével el lehet andalodni, de szinte reménytelen, ha nincs kinek a kedvéért megtenni az erőfeszítéseket. X néninek már majdnem el lehetett hinni, de aztán elment szabadságra, vagy éppen aznap szabadnapos, amikor nagyon hiányzik a jelenléte, tanácsa. Igen, ha így nézzük, az intézmény nem segít.

Ha csak felsorolom mindazt, ami az intézeti nevelés célja, máris világos, hogy mindez megvalósíthatatlan (Mátrai Márta szakdolgozatából):

- a növendékek egyéni és kiscsoportos fejlesztése,
- korrekciós nevelés, a megelőző életútjuk károsító hatású folyamatainak következményeire, a szocializáció és a nevelés hiányaira ható kompenzáló nevelés és gondozás,
- a szocializációs szint emelése, a szocializációs hiányok pótlása, a kommunikációs szint emelése,
- a családi életre nevelés,
- a kriminalizálódás csökkentése,
- a társadalmi beilleszkedési zavarok megszüntetése, oldása,
- oktatás, szakmai képzés,
- munkafoglalkoztatás, a munkavégzéshez szükséges készségek fejlesztése,
- személyiségfejlesztés, és
- utógondozás.

De teljesíthetők-e? Az ítéletek, beutalások összezárnak nagyon sérült, nagyon agresszív gyerekeket, a probléma megoldására való anyagi, személyi eszköztár nélkül.

Tudjuk, hogy ez az utolsó olyan hely, ahol pedagógiai, pszichológiai módszerekkel próbálnak rajtuk segíteni. Ebben az életkorban talán még időben tudunk beavatkozni, talán még tudunk valamit tenni. Elsősorban természetesen nem egy ilyen intézet a legadekvátabb hely, de ha már a fiatal ide kerül, itt kell megpróbálni.

Ezért én azt gondolom, hogy a pedagógiai munkának az első és legfontosabb lépése a saját elfogadás mellett a sikerélményhez való juttatás. Nagyon fontosnak tartja az intézet ezt, és próbálja megkeresni, mi az, amiben – bármilyen apróságban is – örömet leli, és örömet ad. Ha festeni, hát festeni, ha szőni, hát szőni, ha kerámiázni, akkor kerámiázni, de ha a

bablevest ő főzi a legjobban, vagy a kertet a legjobban ő tudja felásni, akkor az. Kell, hogy legyen valami, amiben egyedi, amiben sikert tud elérni. És kell, hogy legyen valaki, akiben meg tud bízni, akinek elhiszi, hogy értékes, hogy van esélye, akkor is, ha ez nem rögtön sikerül.

A másik, amit nagyon fontosnak tartunk, az élő kapcsolatok megkeresése. Hiszen végül is ez a helyzet, amiben itt élnek a fiatalok, azt jelenti, hogy valamilyen devianciát elkövetett fiatalot megfogtak, kiemelték, bekerült deviáns fiatalok közé. Nekünk nagyon fontos, hogy megtaláljuk azokat a kinti pozitív kapcsolatokat, akikhez meg tudnánk nyitni kifelé az utat.

Hova lehet kifelé csatolni? Tulajdonképpen, amikor bekerül ide egy fiatal, akkor az első napon elkezdődne, vagy elkezdődik – több-kevesebb – sikerrel a kifelé vezető út keresése. Bárhol a föld kerekén van-e olyan ember, aki őt fogadja odakint, aki elfogadja, akihez pozitív módon tud kapcsolódni? Nagyon szépen hangzik ez így, de tudnunk kell, hogy ellenünk dolgozik a világ és a környezet, mert ma már lassan iparággá kezd fejlődni, hogy férfiak intézeti lányokat keressenek meg, és minél hamarabb megcsillantsák előttük egy gazdagabb, szebb kinti élet lehetőségét. Soha annyi családtag nem kerül elő, mint a fiatalok szabadulása előtt, tizenhét éves kor körül. Soha nem látott rokonok, unokatestvérek, de még olyan is előfordult, hogy édesapa került elő a tizennyolcadik születésnap előtt, és jelezte, itt az idő, hogy soha nem látott lányát magához vegye, és elkezdje gondozni.

Tehát versenyfutásban vagyunk azzal, hogy ki nyer. Azok, akik azt csillantják meg, hogy nem kell majd dolgoznod, gyere ki, megkapsz mindent, vagy mi, akik azt mondjuk, hogy dolgoznod kell majd, mindenért meg kell küzdened, és mégis azt szeretnénk, ha ezt az utat választanád. Az is igaz – és ebben sem tudunk igazán konkurálni –, hogy az a fiatal, aki úgy került hozzánk, hogy már a családja kiállította őt és megszokta, hogy egy bizonyos összeg felett szabadon rendelkezik, az ő számára most az a perspektíva, hogy hét elemivel mehet a szüleinek az egyszoba-konyhás lakásába tizedik lakónak, valamilyen okból nem tűnik elég vonzónak. Mégis gyakran előfordul, hogy egy-két év után visszajönnek a lányok, és azt mondják, szeretném befejezni a 8. osztályt, szeretnék esélyt az elhelyezkedésre.

Ehhez nagyon fontos az iskoláztatás kérdése. Sokan említették, hogy esélytelenek az aluliskolázottság miatt a lányaink, illetve ezek az intézetben felnövő fiatalok. Szinte esélytelenek, mert hiszen hat-hét elemivel kikerülve sehol nem kellene a munkapiacon. Nekünk kell megpróbálni mindenféle módon – osztályugratással, szakmunkásképzőbe való kapcsolatkereséssel –, mindenfelé kinyújtanunk a csápjainkat, hogy a lányok ne legyenek teljesen esélytelenek, hogy legalább azt tudjuk mondani, hogy ezzel a tudással valamilyen módon el fogsz tudni indulni.

A következő, amit megpróbálunk, az valamiféle reális életcél kialakítása. Hogy ne csak külső emberekhez, hanem külső célokhoz is tudjunk kapcsolni, és ehhez szoktuk igénybe venni

olyan sikeres, de nagyon mélyről indult emberek segítségét, akik hajlandók eljönni, hitelesen elmesélni, hogy milyen útról indultak el, hova jutottak, hogy küzdöttek meg érte, tehát hogy létezik olyan reális cél, amibe érdemes bekapcsolódní.

Én azt hiszem, hogy rengeteg pedagógiai buktatón keresztül is valamilyen reális stratégiával, egyénre szabott – és csakis egyénre szabott – életcélkereséssel tudjuk elérni azt, hogy egy-egy lány ne kerüljön vissza ugyanabba a közegbe, hogy ne kerüljön vissza ugyanarra az útra.

Ugyanakkor reálisan tudnunk kell, hogy erre a feladatra önmagukban nem alkalmasak a mégolyan jó intézmények se. Nevelni tudnak, tudhatnak, segíthetnek, de azt a terápiát, amelyik a mélyre, a traumára visszamenően segíthetne, nem várhatjuk el attól az intézményhálózattól, amelyik a napi talpon maradásáért küzd.

Én azért remélem, nem vettem el a saját kedvünket...

A gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolása – különös figyelemmel a gyermekprostitúcióra¹

„A gyermekek szexuális bántalmazás és kizsákmányolása mindannyiunk közös gondja – nem egy olyan probléma, amit kioszthatunk a szakértőknek megoldásra, és nem is olyan, amiről úgy gondoljuk, csak más országokat érint. Ez mindannyiunk problémája, amely a társadalom minden szektorának részvételét és országos megközelítést igényel. A gyermekeket érintő családon belüli erőszak, és a gyermekek kizsákmányolása üzérkedésen, prostitúción, pornográfián, Interneten keresztül, más gyermekek általi bántalmazása, az intézményeken belüli bántalmazás mind annak összetett természetét jelzi, amivel kapcsolatba kerülünk, amikor gyermekeink bántalmazásáról és kizsákmányolásáról beszélünk. Ugyanakkor minden irányelv, amelyet a gyermekeink szexuális kizsákmányolásának címzünk, el fog bukni, ha nem vesszük számításba a gyermekek saját élettapasztalatát és tudását.”²

A gyermekek kereskedelmi célú kizsákmányolása olyan világméretű probléma, amelyre nehéz megbízható statisztikai adatokat találni. A legtöbb becslés szerint a világon évente jóval több mint egymillió gyermek kerül a szex-piacra, minden ötödik gyermek valamilyen formában jelen van a munkaerőpiacon (ők döntően a harmadik világ országaiból kerülnek ki). Közel 170 millió gyermek végez az ENSZ Munkaügyi Szervezete (továbbiakban: ILO) által „a gyermekmunka legrosszabb formá” közé tartozó munkát, azaz vesz részt fegyveres harcokban, kényszerítik prostitúcióra vagy válik pornográfia áldozatává, bűncselekmények elkövetésébe vonják be, drogkereskedővé képzik, vagy „háztartási alkalmazottként” foglalkoztatják.³

Magyarországon 1998 óta büntetendő cselekmény⁴, ha valaki elad, megvásárol, vagy ellenszolgáltatásként átad, elcserél egy embert, ahogyan az emberi test szerveivel való kereskedelem, és a munkavégzés vagy szexuális célú kizsákmányolás, azaz a prostitúció és

¹ A tanulmány alapja az Országos Kriminológiai Intézetben 2006-ban, Herczog Máriával közösen folytatott „Gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolása” című kutatás zárótanulmánya.

² *Elhangzott az EU gyermekekért felelős minisztereinek találkozáján. Lucca, 2003. szeptember 25–26.*

³ ECPAT (Trafficking in children for sexual purposes in Europe: the sending countries). Amsterdam, 2004; www.world-tourism.org; www.savethechildren.net; www.ilo.org

⁴ Btk. 175/B §: Emberkereskedelem

gyermekes esetén a tiltott pornográf felvétellel való visszaélés is ugyanezen évtől szankcionálható. Rendszeres statisztikai adatgyűjtés és átfogó kutatások hiányában nehéz még csak becslésekbe is bocsátkozni arról, Magyarországon hány gyermeket érint a kereskedelmi célú kizsákmányolás valamilyen formája. A hivatalos adatokat tekintve eddig nagyon kevés olyan büntetőper indult, amelyben gyermek vált szexuális kizsákmányolás (pedofília, pornográfia stb.) áldozatává, és egyetlen szervkereskedelem, rabszolga kereskedelem⁵, kényszermunka bűncselekménye ügyében indult eljárás sem érintett gyermekorú áldozatot. Ennek okai között a felderítés, a szervezett bűnözés körébe tartozó bűncselekményekkel kapcsolatos általános kriminalisztikai és nyomozási/bizonyítási nehézségeket, vagy a problémakör felismerésével, megelőzésével és kezelésével érintett szakmák közötti kompetenciahatárok tisztázatlanságát kell elsősorban megemlíteni. Ez utóbbira példa annak az állapotos, fiatal szekszárdi lánynak az esete, akit az egyik rádióműsor szerkesztője⁶ az út szélén, kliensre várva látott. A műsorban megszólaltatott (területileg illetékes) védőnő nem érezte magát illetékesnek az ügyben, és a rendőrkapitányság munkatársa is úgy nyilatkozott, hogy egy 17 éves lány esetében az önkéntes alapú szexuális kapcsolat létesítése nem büntethető.

De nemcsak a társadalmi megítélés és a szakmai protokollok hiánya, hanem definíciós, értelmezési problémák is nehezítik a gyermek kizsákmányolása valós volumenének megítélését. Mi tekinthető gyermekmunkának, ki és miért válik áldozattá, hogyan értékelhető az „önkéntesség” a 14 éves már elmúlt de még 18 év alatti szexuálisan kizsákmányolt gyermek esetén, és hogy milyen segítséget kell/lehet adni a bűncselekményt, szabálysértést elkövető gyermeknek és családjának? Egyes esetekben nagyon pontosan meghúzható a határvonal a kényszermunka, Árvácska nyomorúságos élete és a család, a kisközösség érdekében végzett segítség, illetve a gyerek fejlődését, nevelését, munkára/önellátásra szoktatását célzó munkavégzés között, más esetekben csak a kontextuális keretek értelmezésével dönthető el, bántalmazásról van-e szó. Ez mindig a szociális helyzettel összefüggésben változott, és egészen a huszadik századig evidencia volt, hogy a gyermekeknek dolgozniuk kell, ahogyan a harmadik világ országában ez ma is természetes.

A szocializmusban megkérdőjelezhetetlenül a gyermek morális fejlődésének része volt a munkára nevelés (vas- és papírhulladék gyűjtés, ároktisztítás, építőtábor, nyári munka, iskolai gyakorlati foglalkozások stb.), a családon belüli tevékenység pedig olyan mértékben visszaszorult, hogy az sok esetben veszélyeztette a felnőtté válást (pl. otthoni gondoskodás, intézeti ellátás).

⁵ 2004-ben 21 büntetőperben 38 embert ítélték el emberkereskedelem miatt Magyarországon. Ez az adat azonban elsősorban az illegális migrációra, és nem a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolás mértékére nézve irányadó. (www.im.hu)

⁶ Kossuth Rádió, Vendég a háznál (2005. szeptember 27.)

Ma a törvények értelmében csak 15 éves kortól végezhetnek és csak időszakosan (nyári) munkát a gyerekek. Egy kereskedelmi tévécsatorna 2004-ben végzett tényfeltáró riport-sorozata szerint azonban a Balaton-parton a mini vidámparkokban és kölcsönzőkben közel 70%-ban ennél fiatalabb gyerekek dolgoztak.⁷ A részvételt a lakás rendben tartásában, konyhai, vagy a kerti munkákban, esetenként a műhelyben való lábatlankodást senki nem tekinti kizsákmányolásnak/kényszermunkának – többek között ezért is nehéz definiálni a gyermekmunkát –, az iskolai teljesítőképességet, koncentrációt befolyásoló, a gyermek számára kényszerített jelentő, szabadidőben végzett, megalázó vagy az életkorának nem megfelelő munkavégzést azonban bántalmazásnak kell, hogy tekintsük.⁸

Magyarország helye és szerepe a nemzetközi folyamatokban igen speciális: valamennyi releváns nemzetközi dokumentumot és kiegészítő jegyzőkönyvet aláírta hazánk. 2001 novemberében az Európa Tanács az UNICEF-fel és az OKRI-val közösen Európai Regionális Előkészítő Konferenciát⁹ rendezett Budapesten e témában, amelynek tanulságai a Budapesti Nyilatkozatban öltöttek testet. Ugyanebben az évben az ECPAT és az UNICEF széleskörű szakmai konzultációt szervezett Budapesten e témában, melynek megállapításai önálló kötetben is megjelentek¹⁰, és az Európa Tanács 2005-ben lezárt európai kutatásának összegzője is magyar kutató volt¹¹. Ennek megfelelően a magyarországi folyamatokra, az elérhető kutatási eredményekre is kitér a dolgozat.

Áttekintés

A szexuális kizsákmányolás többnyire nemzetközi, szervezett bűncselekmény, amelynél a különböző bántalmazási formák együttesen jelennek meg. Az ILO a kényszermunka legrosszabb formái közé sorolta a prostitúciót és a gyermekpornográfiát, külön kiemelve, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált gyerekek mintegy egynegyedét a (ház körüli, mezőgazdasági vagy kézműves) rabszolgamunkára kényszerítés mellett szexuálisan is kizsákmányolják, rendszeresen fenytik, lelkiileg és fizikailag bántalmazzák.¹²

⁷ www.tv2/naplo.hu

⁸ A gyermekmunka, kényszermunka, a lelencek kizsákmányolása számos szépirodalmi műben, szociográfiában tetten érhető. A Móricz Árvácskájára vagy József Attilára való hivatkozás evidensnek tűnhet, de érdemes Illyés Puzták népének, Németh László Iszony című regényének, vagy akár Závada Pál Jadviga párnájának, Szabó Zoltán szociográfiáinak, de az Eladott menyasszony, vagy magyar népmeséknek az újraolvasása is – ilyen szemmel.

⁹ A 2002-ben megrendezett Yokohamai Világkongresszust előkészítő európai szakmai konzultáció fóruma volt ez a megbeszélés.

¹⁰ Herczog M. – Neményi E. – Rácz A. (2002): A gyermekekkel szembeni szexuális visszaélésekről. Család Gyermek Ifjúság Könyvek, Budapest

¹¹ Herczog Mária, ET tudományos szakértőként

¹² (ILO) 182. számú Egyezménye, Genf, 2000

A nemzetközi szervezetek¹³ által felállított tipológia szerint a gyermekek szexuális célú kizsákmányolásához – legtágabb értelemben – az alábbi bántalmazási formák tartoznak:

- prostitúció: egy gyermek – rendszerint közvetítőn (szülő, családtag, kerítő stb.) keresztül megszervezett – szexuális kizsákmányolása pénzért vagy más ellentételezésért;
- pornográfia: gyermekről készült pornográf (a szexualitást öncélúan bemutató) video-, film-, fénykép- vagy hangfelvétel készítése, terjesztése, forgalmazása (bármilyen közvetítő eszközön keresztül);
- házasságra kényszerítés, eladás;
- szexturizmus;
- a gyermekek fizikai integritását és nemi önazonosságát sértő hagyományok, szokások, csonkítás (pl.: a csikló kivágása [*devadasí*]).

Kockázati tényezők a szexuális kizsákmányolás áldozatává válásban

A „kínálati oldal”

Legfőbb okként a szegénységet kell megemlíteni. A deprivált helyzetben élő családok magas száma, a szegénység, a gazdasági kilátástalanság, az elvándorlás a faluból a városba, a nemek közötti diszkrimináció, a családok felbomlása és/vagy funkciózavara, a fogyasztás-elvűség vagy a korrupció növeli a gyermekek szexuális – vagy egyéb célú – kereskedelmi és nem csak kereskedelmi jellegű kizsákmányolásának, visszaélésének a kockázatát. További jelentős veszélyforrás az iskolázottság hiánya és az oktatásból való kimaradás.

Egyes társadalmakban a kulturális értékek és hagyományok folytán a lányok és asszonyok szerepe eltérő lehet. Bizonyos kultúrákban a nők a nemek közötti diszkrimináció áldozatai. Ebben a helyzetben a fiatal lányok a kötelességtudat vagy az erőtlenség érzése miatt, saját akartuk ellenére kerülnek a szex-piacra. Nagyon pontos képet fest erről a világról két dokumentumfilm: Csillag Ádám (*Nincs kegyelem a földi pokolban*) és Bódis Kriszta (*Rabszolgavásár*), amelyekben főként roma lányok szerepelnek – egyrészt azért, mert jellemzően közülük kerül ki az utcai prostituáltak többsége, másrészt mert halmozottan hátrányos, vert helyzetük igazi láttelepet ad a prostitúció áldozatairól, jellemzőiről.¹⁴

¹³ ENSZ Emberi Jogi Bizottság 1992-ben tartott, 48. ülése a gyermekkereskedeletről.

¹⁴ A *Nincs kegyelem a földi pokolban* egy nyomozati szakaszban lévő bűneset kapcsán meglepően nagy területet világít be egy sötét tájból, amely kívül esik a bulvársajtó érdeklődési körén. Az történt, hogy az egyik lány összeütközésbe került a futtatójával, aki úgy döntött, hogy összeköti a kellemest a hasznossal, és egy kábítószeres parti keretében, kollégák és más lányok társaságában bünteti meg függelmsértő rabszolgánóját.

A munkanélküliség, a család szerkezetének megváltozása, így az egyik vagy mindkét szülő elvesztése, illetve a család funkcionális zavara kiszolgáltatottá teszi a gyermeket, míg a szexuális vagy fizikai visszaélés okozta megaláztatások elől és kilátástalanságból a gyermekek gyakran elmenekülnek otthonról. Ezért is különösen veszélyes, hogy Magyarországon az utóbbi évek rendőrségi szervezeti átalakításainak a gyermek- és ifjúságvédelmi osztályok is több helyen áldozatul estek. A gyermekvédelmi jelzőrendszer működtetése – a gyermekkorú elkövetőkkel foglalkozó intézeti kutatás tanúsága szerint is – esetleges, az egyes szakemberek jóindulatán, munkabíró képességén vagy elszántságán múlik, hogy kísérletet tesz-e a szökés hátterében álló okok feltárására és orvoslására. Az egyik kelet-magyarországi megyei rendőrkapitány véleménye szerint¹⁵ a szökött gyermekek olyan „felesleges terhet és feladatot” jelentenek a kapitányságoknak, ami erőforrásokat von el, és jelentősen rontja az eredményességi statisztikákat (hiszen magas a renitens, rendszeresen elszökő gyermekek száma). Az érzelmi depriváció, a gyermekkorban elszenvedett bántalmazás (lelki, fizikai és különösen a szexuális abúzus), a családon kívüli tartós intézeti nevelés szintén kockázati tényezőként jelentkeznek. A gyermekek családi élete nagymértékben meghatározza sorsuk további alakulását. A bántalmazottság, az abúzus sajátos utat jelölhet ki a felnövekvő gyermek számára. A bántalmazott gyermek megtanulja, hogy teste nem kizárólag önmagával azonos, hanem tárgy is, melyen a felnőttek erőszakot tehetnek, kihasználhatnak. Magyarországon az érintett gyerekek, fiatalok jelentős része intézetből szökik, ahová a családi diszfunkciók miatt kerül.

Az áldozatok sérüléseinek mértékét számos tényező befolyásolhatja. Fontos szerepet játszik a gyermek életkora az abúzus idején. Minél fiatalabb a gyermek – fejletlenebbek értelmi funkciói és lelki védelmező mechanizmusai –, annál sérülékenyebb, a visszaélés hatása annál súlyosabban károsító lehet. A gyermek szellemi-értelmi fejlettsége és egészségi állapota is nagymértékben meghatározza a szexuális abúzus által okozott sérülések mértékét. Azoknak

A válogatott kínzások és megaláztatások, többrendbeli megerőszakolás után a lány kórházba került, a többiek előzetes letartóztatásba. Egyszerű ügynek tűnik, mármint büntetőjogi szempontból, csakhogy a lányok nem akarnak, nem mernek a stricikre vallani. A kamera előtt is arc nélkül, óvatosan beszélnek, nyilvánvaló, hogy nem mondanak el mindent, de a gyanútlan nézőnek már az is sok, amit hall. A filmesek elkísérték a nyomozónőt a lányok szüleihez, akik maguk is reménytelen, kiszolgáltatott helyzetű emberek, sem magukon, sem a gyerekükön nem képesek segíteni, csak saját nyomorúságukat örökítik tovább – hetedíziglen. A rendező kérdései a megfélemlítés, a zsarolás, a lelki terror, az erőszak körül forognak, mert ez az a kenőanyag, amely olajozottan működteti a rendszert, és színről színre látjuk, hogy a rendőrnő nem tud mit kezdeni ezekkel a kérdésekkel. Milyen esélyei lehetnek akkor egy megerőszakolt prostituátnak? Még az a jobbik eset, ha csak körberöhögik. Majd pont azért töri kezét-lábát a rendőrség, mert egy kurvát megrugdosott a stricije. Továbbmegyek: a lányok szinte egytől egyig úgy gondolják, hogy a futtatójuknak joga van őket verni. A prostituáltak 10, más becslések szerint 20 százaléka gyermekkorú, tizennégy év alatti. Róluk, az ő védelmükről semmit sem hallani. A filmek címei nem hatásvadászok: ez itt valóban rabszolgaság, és olyan földi pokol, amelyből nincs menekvés.

¹⁵ Bővebben lásd: Herczog M. – Gyurkó Sz. (2005): Ártatlanságra ítélve – gyermekkorú elkövetők a gyermekvédelem és az igazságszolgáltatás határán. OKRI, Budapest. Kézirat

a gyermekeknek, akiknek pszichés fejlődése a visszaélés előtt kiegyensúlyozott volt, nagyobb az esélye a károsító hatások kivédésére, illetve fel-dolgozására.

A visszaélés által okozott sérülés mértéke függ a kizsákmányolás tartósságától, hiszen a hosszabb ideig tartó visszaélés fokozza a gyermekáldozat kiszolgáltatottságát, illetve tehetetlenség-érzését.

Az abúzus súlyossága is meghatározó fontosságú, hiszen minél súlyosabb, kiterjedtebb a bántalmazás, annál károsabbak a következmények.¹⁶

A gyermek neme is meghatározó a sérülések szempontjából. A szakemberek véleménye szerint a lányok számára nagyobb traumatikus hatást vált ki a szexuális visszaélés, mint a kisfiúk esetében.¹⁷

Végül a szexuális kizsákmányolás tényleges hatását az elkövetőhöz fűződő viszony is jelentősen befolyásolja. Minél közelebbi kapcsolatban áll az áldozat a felnőtt elkövetővel, annál nagyobb traumát okoz a visszaélés. Családon belüli elkövetés esetén a gyermek megoldhatatlannak tűnő ellentmondásokkal, ambivalenciákkal szembesül. Azt éli meg, hogy akiről azt hitte, hogy szereti őt – és akit a gyermek is szeret – veszélyes is egyben. Idegen elkövető esetében a „rossz” a családon kívül áll, így a család biztonságot, védelmet jelent a gyermek számára.¹⁸

A gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásában nem elsősorban „egyéni vállalkozók” vesznek részt, gyakran szervezett hálózatok kezében van az irányítás. Többféle stratégia lehetséges. Ugyan van arra bizonyíték, hogy egyes családok gyermekeiket szándékosan, szexuális kizsákmányolás céljára értékesítik, vagy erre kényszerítik, a legtöbb szülő tudatlanul adja el a gyermekét a szex-kereskedelemmel foglalkozóknak. A kereskedő a családban és a gyermekben azt a hiedelmet kelti, hogy a gyermek háztartási- vagy egyéb munkát fog végezni, és „jobb élete” lesz. Más esetekben a gyermeket elrabolják és eladják. Sajátos jelensége a szexuális kizsákmányolásnak, amikor jól szituált fiatalok luxusigényeik kielégítéséért, drogért, „brahiból” prostituálják magukat, pornográf felvételek készítését vállalják. Magyarországon is léteznek ilyen „zárt klubok”, ahol mindenki és minden kapható.

¹⁶ Kovács E. (1997): A szexuális bűncselekmények gyermekkorú áldozatainak pszichológiai vizsgálata. In: Belügyi Szemle, 10. szám, 37–45. old.

¹⁷ Kovács E. (1997), i.m.

¹⁸ Lásd: Virág Gy. (1995): Áldozatok testközelben. In: Kriminológiai Közlemények 51. kötet. MKT, Budapest; Herczog M. (2002), i.m. 14–15. old.

Magyarországon eddig még egyetlen olyan eset sem derült ki, egyetlen olyan bírósági esetet sem hozhatunk fel példának, amelyben magyar gyermeket munkavégzés vagy más célú kizsákmányolás miatt elraboltak, eladtak volna. Azokban az országokban ahol az örökbe-fogadási rendszer lehetőséget adhat az illegális (így ellenőrizetlen) adoptálásra, ahol magas a korrupció, ott nagyobb lehetőség nyílik a gyermekek ilyen célú kizsákmányolására is.

Itt kell megemlíteni Románia példáját, ahol (nemzetközi nyomásra) 1997-től – de különösen 1999/2000 óta – jelentős előrelépések történtek többek között a szexuális bántalmazások, a szexuális célú kizsákmányolás számának visszaszorítására. A teljes körű kormányzati támogatást élvező program első lépéseinek egyikeként végzett kutatás tanúsága szerint 1999-ben a gyermekotthonokban/gyermekvédelmi intézetekben élő 7–18 éves gyermekek 36%-a hallott róla, 5%-a pedig áldozatává vált szexuális bántalmazásnak. Az esetek több mint felében az elkövető egy másik gyermek, 5%-ban pedig a személyzet egy tagja volt.

A gyermekvédelmi rendszer átalakítását célzó reformcsomag részeként Romániában speciális szolgálatokat hívtak életre a gyermekbántalmazások kezelésére, az áldozatokkal való foglalkozásra segélyvonalat hoztak létre, képzési programokat rendszeresítettek, és meghatározták azokat a minimum standardokat, amelyek alapján az áldozattá vált gyermekeket kezelni kell. Így 2004-re 52 olyan „elsősegély centrum” jött létre, ahol a kizsákmányolás, szexuális abúzus áldozatává vált gyermek azonnali segítséget kaphat, 22 hosszabb tartózkodásra és 10 a gyermekek ideiglenes elhelyezésre szolgáló intézet létesült, valamint törvényi megfogalmazást nyert a gyermekvédelmi jelzőrendszer mellett a szexuális (és egyéb) kizsákmányolás áldozatává vált gyermekek kötelező rehabilitációja és társadalmi reintegrációja. Ez utóbbiban – a gyermekek jogairól szóló 272/2004. sz. törvény szerint – kiemelt szerepet kapnak a civil szervezetek, a helyi közösségek, a gyermekjogi képviselők, maguk a szülők és az állami hivatalok is. Átalakították a gyermekotthonok rendszerét, a legnagyobb intézeteket bezárták, az intézeteken belüli bántalmazások megelőzésére, kezelésére szakmai protokollokat fogadtak el. Az örökbe-fogadási rendszert is radikálisan megváltoztatták, így gyakorlatilag nulla körüli szintre szorították le (a korábban oly jellemző) külföldi adoptálások számát. A romániai reformfolyamat értékelésekor sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az egyik napról a másikra lezajló, nem megfelelően előkészített intézménybezárások néhány esetben tragédiához vezettek¹⁹, a külföldi nyomásra végrehajtott (a romániai körülményekhez és hagyományokhoz nem teljes mértékben adaptált) átalakításoknak voltak és nyilván még lesznek is negatív következményei, ahogyan arról is hosszan lehetne beszélni, hogy mikor/hogyan/milyen körülmények között káros vagy hasznos például a külföldi örökbeadás.

¹⁹ Egész életüket intézetben élő, családjukkal a kapcsolatot ritkán vagy egyáltalán nem tartó gyermekek kényszerültek arra, hogy „hazatérjenek”. Sok esetben a z intézet bezárásakor egyszerűen „szélnék eresztették” a gyerekeket.

Mindezzel együtt is azonban modellértékűnek tekinthető a fent bemutatott reform-folyamat, így például a bírósági rendszer átalakításában (48 órán belül ideiglenes döntés születhet a bántalmazott/kizsákmányolt gyermek elhelyezéséről; lehetőség van a gyermek tanúvallomásának videós rögzítésére, a gyermek csak gyermekbarát meghallgató-szobában tehet vallomást, ahol pszichológus is jelen van), vagy a gyermekek szexuális bántalmazása és kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolása témájában megalkotott Nemzeti Akcióterv megvalósítása érdekében tett lépésekben (gyermekek részvétele, monitoring, kutatások, civilek bevonása a megelőzésbe és a kezelésbe stb.).²⁰

A „kínálati oldal” további jellemzői között kiemelés érdemel az ún. védelmi vagy védett kor kérdése, azaz hány éves korig védi a büntetőjog az egészséges szexuális fejlődést és szabadságot. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye szerint a gyermekkor határa a 18. életév. A gyermekjogi, gyermekvédelmi, vagy a szociális ellátórendszerrel szülő törvények Európában is jellemző módon ezt a korhatárt veszik alapul. Ezzel ellentétben a büntetőjogi szabályok szerint kontinensünkön általában 14 év a nemi erkölcs elleni bűncselekménynél az a kor, ami alatt a sértett beleegyezését, hozzájárulását nem lehet értékelni. (Spanyolországban 13 év; Csehországban, Dániában, Franciaországban, Görögországban, Lengyelországban, Svédországban és Szlovákiában 15 év; Belgiumban, Cipruson, Finnországban, Hollandiában, Lettországon és Nagy-Britanniában 16 év; Máltán pedig 18 év a szexuális önrendelkezés korhatára.)

Magyarországon a 2005. évi btk.-módosításokkal egy hármass lépcső jött létre a 12. és 14., illetve a tiltott pornográf felvétellel való visszaélés valamint az üzletszerű kéjelgés elősegítése és kerítés bűncselekmények tekintetében a 18. életév alatti áldozatok tekintetében. Sajátos jelensége a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásnak, hogy a védett jogi tárgy (ifjúság egészséges nemi fejlődése, nemi szabadság, nemi kapcsolatok társadalmi rendje stb.) sérelme akkor is megállapítható, ha a sértett nem gyermekkorú és akkor is, ha nincs közvetlen sértett. Így a nem létező gyermekről (montázs, vagy egyéb technika segítségével) előállított pornográf felvétel 13 európai országban²¹ is büntetendő, ahogyan a kiskorúnak tűnő (de valójában felnőtt vagy fiatal felnőtt) áldozat esetében is négy államban²² megállapítható a felvétel elkészítőjének, terjesztőjének, birtoklójának büntetőjogi felelőssége.²³

²⁰ Forrás: Child protection against sexually exploitation in Romania. Elhangzott: „Yokohama Review for Europe and Central Asia – Combating Sexual Exploitation of Children” Ljubljana, 2005. július 8–9.

²¹ Belgium, Ciprus, Észtország, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Lettország, Magyarország, Málta, Nagy-Britannia, Szlovákia, Szlovénia

²² Málta, Észtország, Franciaország, Anglia

²³ Az ebben a bűncselekmény kategóriában releváns Cybercrime Egyezményről, a kutatási eredményekről és egyéb jellemzőkről részletesen lásd a nemzetközi folyamatokról szóló fejezetet, valamint Parti Katalin kutatási beszámolójának anyagát a tiltott pornográf felvételekkel való visszaélésről. OKRI, Budapest, 2005. Kézirat

A „keresleti oldal”

A gyermekek szexuális kizsákmányolásának kutatása és a nemzetközi fellépés irányvonala kezdetben az áldozatokra, a gyermekekre koncentrált és az állam prevenció, védelmi szerepét kívánta megerősíteni, míg legújabban az ún. „keresleti oldal” vizsgálata került középpontba. Számos kutatás, felmérés, tanulmány készült arról, mi jellemzi az áldozattá váló gyermekeket. Ennek ellenére a gyermekkereskedelem problémája nem szűnt meg, sőt nem is csökkent. Egyértelművé vált, hogy addig nem lehet véget vetni a gyermekek szexuális bántalmazásának és kizsákmányolásának, amíg nem ismerjük, értjük meg a motivációját, az elkövetőket, és nem találjuk azokat a személyeket, szervezeteket, akik segítik őket.

A szexuális kizsákmányolás jelenségének kereskedelmi, piaci alapú megközelítése nemcsak a tudományos munkákban, kutatásokban jellemző, és osztja fel kínálati és keresleti oldalra az abúzusban érintetteket, hanem kutatásokban, a nemzetközi dokumentumokban, nemzeti programokban is tetten érhető. Így például Hollandiában a prostitúció legalizálása melletti egyik érv volt, hogy ez segíthet a gyermekprostitúció visszaszorításában. Tény azonban, hogy a holland gyermekprostitúció mértéke a kilencvenes években drámaian megnövekedett és egy amszterdami székhelyű gyermekjogi szervezet, a ChildRight becslése szerint a gyermekprostituáltak száma 1996 és 2001 között 4000-ról 15.000-re ugrott. A vizsgálati eredmények szerint a prostituált gyermekek közül legalább 5000 a külföldi – jelentős részük nigériai kislány.²⁴

A gyermek szexuális kizsákmányolás elkövetőit gyakran azonosítják a pedofilokkal. A pedofília olyan cselekmény, amely egy 14 éves kor alatti gyermek és egy felnőtt között zajlik, melynek során a gyermek a felnőtt szexuális vagy szexuális indíttatású igényei kielégítésének a tárgya. Ha az elkövetőnek csak gyerekekkel folytatott szexuális vágykielégítés okoz örömet, nem tud/nem akar felnőtt partnerrel kapcsolatot létesíteni.²⁵ Olyan szexuális deviáció tehát, amelyben felnőtt személy szexuális tevékenységet folytat, vele azonos vagy ellenkező nemű gyerekekkel. A magyar büntetőtvénnykönyv a pedofíliát mint tényállást nem ismeri. Szexuális bűncselekményeket fogalmaz meg, ezek valamelyike mindenképpen egyezik a pedofíliás bűncselekményekkel, amennyiben a bűncselekmény áldozata a 14. életévét nem töltötte be. Maga a pedofília betegség, melynek lényege, hogy a nemileg érett felnőtt személy a serdülőkor előtt vagy még egészen az elején lévő gyermek iránt érez tartósan nemi vágyat. Ha ez valamilyen szexuális cselekvésben megjelenik, azt Európa minden államában bünteti a törvény.

²⁴ Tiggeloven, C. (2001): Child prostitution in Netherlands. [www.rnw.nl/hotspots]

²⁵ Erről lásd még: Czeizel E. (1995): Dokumentum egy beteg ember és a társadalom világról. In: Mozgó Világ, 1. szám

Hangsúlyoznunk kell, hogy sokan – nemegyszer szakemberek is – tévesen értelmezik a pedofiliát, illetve a gyermekek elleni szexuális visszaélést minden esetben pedofiliának tekintik. Nem minden elkövető pedofil, aki gyermekeket szexuálisan bántalmaz, molesztál. A ma elfogadott tudományos álláspont szerint a pedofília betegség, amely kóros és ellenállhatatlan vonzódást jelent a gyermekekhez, és amelynek terápiája nagyon kevés esetben sikeres. Sok helyen folyik terápiás és gyógyszeres segítségnyújtás, több országban kísérleteznek kémiai kasztrációval²⁶, ami megszünteti a vágyat, de ennek használatáról nagyon sok vita folyik, és több szempontból etikai, szakmai kérdéseket vet fel. Ugyanakkor azt is szem előtt kell tartani, hogy a gyermekekhez más okból közelítők nem biológiai készletés okán teszik ezt. Aki a változatosságot keresi, a mindent kipróbálás vágya hajtja, vagy éretlen személyiség, aki fél az egyenrangú felnőtt kapcsolattól, a gyermekek testét és szolgáltatásait áruba bocsátja és ebből hasznot húz akár egyénileg, akár csoportban, az nem minősül betegnek, hanem súlyos bűncselekményt elkövetőnek. A két típust határozottan meg kell egymástól különböztetni, bár a beteg sem mentesíthető cselekménye következményeitől. A különbség megtétele és ennek büntetőjogi értelmezése szakértői feladat, amely ma Magyarországon sajnálatosan még nem vált gyakorlattá, sőt vita tárgyává sem, pedig nyilvánvalóan más megítélés alá esik mindkettő: más a megelőzés és a kezelés lehetősége is az elkövetők esetében.²⁷

A gyerekeket kihasználók büntetőjogi felelőssége egyértelmű. Ezen túlmenően Svédország példája hozható fel, ahol a felnőttek esetében megállapítható a klienst büntetőjogi felelőssége, ha prostituálttal létesít kapcsolatot. Bár a jogalkotó szélesre nyitotta azt a kaput, amelyen keresztül mediációt vagy egyéb alternatív „szankcionálási” technikát lehet igénybe venni a klienssel szemben.

Összegzés

A tudományos kutatások és nemzetközi jelentések szintjén sokat (és valójában mégis fájdalmasan keveset) tudunk a prostitúció keresleti és kínálati oldaláról – hogy milyen gyerekek, hogyan és miért válnak áldozattá, és kik a tipikus haszonélvezői a gyermek-prostitúciónak. Nagyon kevés azonban a jó válasz, a sikeres megelőzési és kezelési technika, a társadalmi konszenzust elérő megoldási lehetőség.

Dilemmák hosszú sora kíséri a prostitúció kérdését, és noha a nemzetközi dokumentumok és módszertani útmutatások szintjén fel sem merül, hogy a prostituáldott gyermek nem

²⁶ Például az USA egyes államaiban. Bővebben: www.ecpat.org/paedophilia

²⁷ A pedofília jelenségéről lásd bővebben Németh Zs. (2001): A pedofília értelmezése és kezelése a büntetőjogi reakciók tükrében. In: Család Gyermek Ifjúság, 5. szám, 22–24. old.; Németh Zs. (1997): Új jelenségek a bűnözésben: pedofília és fiatalkori prostitúció. In: Belügyi Szemle, 10. szám, 37–45. old.

áldozat, mégis azt tapasztalhatjuk, hogy a gyakorlatban (pl. rendőrségi fellépésekkor, a gyermekvédelmi intézményekben) a politikusainkban nagyon sokszor működik reakcióként, hogy a gyerek „megérdemelte”, „miért nem szállt ki, hiszen megtehetette volna”, „nem is kell sajnálni, hiszen hasznot húzott belőle ő is”, „gyermekprostitúció nem létezik Magyarországon” ... és a sor sajnos még sokáig folytatható.

Zárásként álljon itt egy másik idézet a gyermekek szexuális kizsákmányolásával szembeni védelemről, az Európa Tanács speciális csoportjának vizsgálatáról szóló jelentésből: „A probléma a bántalmazással és a kizsákmányolással a jobb megértés és létezésének tudomásul vételének hiánya...”²⁸

²⁸ PC-S-ES, 2003

Készült: az Országos Kriminológiai Intézet gondozásában

Felelős szerkesztő: Virág György

Szerkesztő: Gyurkó Szilvia

Borító illusztráció: Otto Dix (1926): „Semi-Nude”, is one of Dix’s unsettling variations on the effect of postwar deprivation on the socially marginal, particularly women of the red light district...

© Országos Kriminológiai Intézet, 2011

ISBN 978-963-7373-17-6